Csiszár Zoltán

Néhány gondolat a Hanság tájnevünk értelmezéséhez

A Palidibus vulgo Hon dictis és más Hanyok

Bevezető

A „Magyar néprajzi lexikon" a tájat *„földrajza, növényzete, története stb. alapján egységes vagy összefüggő terület"*[1]-ként definiálja. A Kárpát-medence magyar történeti–népi tájneveinek nagy része névmagyarázatot nem igénylő, a földrajzi név, illetve a tájnévképző köznév jelentése alapján jól értelmezhető ún. „beszélő név",[2] pl. Rábaköz, Hegyalja, Mezőföld... A tájnevek egy része vitathatatlanul középkori eredetű – pl. Kemenesalja, Ormánság, Zselicség, ... –, a középkori eredetű tájnevek között néhány olyan történeti jelentést hordoz, amelyre nézve a jelen korban már csak feltételezésekkel élhetünk. Véleményem szerint ilyen tájnév a Hanság is, a fenti lexikon szerint a Hanság *„földrajzi tulajdonságra utaló tájnév"*. A hansági táj legfőbb attribútuma annak emberi beavatkozás előtti természeti képe, jellegzetes vízrajza lehetett. Mivel a Hanság vízrendezési munkáinak kezdete 1775-re tehető,[3] az ezt megelőző térképi állapot szolgálhat a középkori tájra vonatkozó képzetünk alapjául.

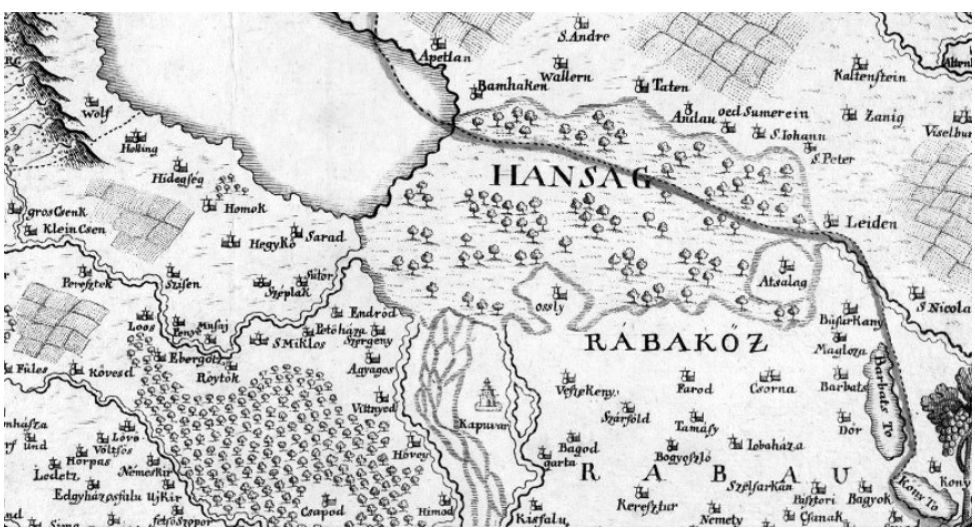

1. kép 1758. évi térképrészlet (Zeller, Sebastian: Mappa Comitatus Sopronienſis, 1758.)[4]

1 https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-296.html (Megtekintve: 2021. december 1.)

2 *Tolnai Vilmos:* Beszélő nevek. = Magyar Nyelv, 1931. 5–6. sz. 176–179. p.

3 *Zádor Alfréd:* A Hanság lecsapolásának története. = Soproni Szemle (továbbiakban: SSZ), 1982. 4. sz. 51. p.

4 https://mapy.mzk.cz/mzk03/001/052/483/2619316564/ (Megtekintve: 2022. január 10.)

Az 1758. évi térkép alapján a Hanság leginkább egy ligetes erdőség benyomását kelti, vajon valóban az volt-e, és az őstáj valódi jellegét tényleg kifejezi-e annak neve?

A Hanság tájnév jelentése, etimológiája

A „Földrajzi nevek etimológiai szótára" szerint: a „**Hanság** 'vizenyős terület a Kisalföld nyugati részén' [1654: *Hanságon* gr.: Erd.Okl. 1: 503, de l. 1558: *Han*: Sopron 2: 633 is]. A R. *Han* (*y*) hn. a m. R., N. *hany* 'mocsár, láp, ingovány' fn.-ből keletkezett. Később *-ság* képzővel egészült ki. (Szamota: NyK. 25: 166; OklSz. *han* a.; Viski: Etn-Csop. 5; Kálmán: MNy. 40: 110; Horpácsi: MNy. 49: 47; Balázs: MNy. 49: 60; TESz. 2: 48 *hany* a.; Mollay: SoprSz. 35: 243.) – Vö. **Nemeshany**."[5]

A szótár Hanság szócikke a „mocsár, láp ingovány" jelentésű *Han* (*y*) főnévre vezeti vissza a tájnevet, a főnév eredetére nem tartalmaz közvetlen utalást. Lényegében a Nemeshany szócikkben is azonos megállapítást tesz: „**Nemeshany** 'helység Veszprém megyében Devecsertől délnyugatra' [1907: *Nemeshany*: Hnt. 748, de l. 1338 *Hony*: Csánki 3: 59 és 1137: ? *Hon*: Fejér: CD. 2: 91 is]. A *Hany* hn. a m. R., N. *hany* 'mocsár, láp, ingovány' fn.-ből keletkezett. Az egykor *Sárosviz*-nek [1367: *Sarusviz*: Holub: ZalaVizr. 37], ma Kígyós-patak-nak hívott vízfolyás itteni ingoványával kapcsolatos. A *Nemes*-előtag nemesi birtokosokra, lakosokra utal; vö. 1464: „Nobiles de Kwzep*han*" [=középhanyi nemesek] (Csánki 3: 59). (Stanislav: SlovJuh. 2: 205.) – Vö. **Hanság**, **Szentimrefalva**."[6]

A Hanság szócikk hivatkozásai közül etimológiai szempontból „A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára" adhat támpontot: „**hany** 1075/†1124/†1217: ? „In supradictis uero terris in hungaria, scilicet in meler, Sapi, Pelu, Sagi, alpar, *Chonu* et fizeg" hn. (MonStig. 1: 59); 1141–61/12. sz.: *Hon* hn. (MKsz. 1892–3. 17); 1299: *Hom*feu hn. (OklSz.); 1338: *Hony* hn. (Csánki 3: Benczhany hn. (Csánki 3: 59); **1584**: „Mikoron telen a *han* megfag" (OklSz.); 1795 k.: *Hánság* sz. (Takáts R.: Told. E. r.:NSz.). **J:** 1. 1075/†1124/†1217: ? 'mocsár, láp, mocsaras, ingoványos terület; Sumpf' (l. fent), 1584: 'ua.' (l. fent) ; 2. 1883: 'hant, göröngy; Erdscholle' (Nyr. 12: 188). **Sz**: **~ság** 1783: *hanséggal* gr. 'nádas, ingoványos terület' (Molnár J.: Könyvház 4: 408: NSz.). Bizonytalan eredetű. ... ".[7]

Elsőként ez a mű is a „mocsár, láp, ingovány" jelentést közli, a **hany** szó eredete bizonytalan: *„Talán ősi örökség a finnugor, esetleg az uráli korból"*, vogul, osztják, zürjén eredetet is lehetségesnek tart. *„A magyar szó csak akkor egyeztethető ezekkel, ha nyelvünk külön életében 'part' →'mocsaras part'→'mocsár, vizenyős rét' jelentésfejlődés történt. Ennek a feltevését támogatja, hogy a helynévi alkalmazásainak többségében folyóparti, holt ágakból képződött mocsarakra vonatkozik."* A második jelentésként megadott 'hant, göröngy; Erdscholle'-vel kapcsolatban megjegyzi: *„kialakulása nem világos; mutathat a hanttal való eredetbeli rokonságra is, de lehet a hant jelentésbesugárzó hatásának eredménye is."*

Az itt közölt korai előfordulások („*Chonu*" – 1075/†1124/†1217, „*Hom*feu" – 1299) eléggé problémásak. „*Chonu*" ugyanis

5 *Kiss Lajos:* Földrajzi nevek etimológiai szótára. 4. bőv., jav. kiad. Bp., 1988. (továbbiakban: Kiss, 1988.) 1. köt. 566. p.

6 Kiss, 1988. 2. köt. 229. p.

7 *Benkő Loránd:* A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. 2. köt. Bp., 1970. 48. p.

az Ópusztaszer melletti Csanytelekkel[8] azonosítható, a „*Hom*feu" pedig egy halastó neve,[9] bár kétségtelenül Fertő közeli, de írásmódja miatt a *hon*-nal való azonossága nem egyértelmű. „Benc*zhany*" a jelenlegi Nemeshannyal, vagy annak egyik középkori településrészével azonosítható.

A fenti névmagyarázatok a „mocsár, láp, ingovány" jelentéssel a Hanság esetében teljesen hihetőnek tűnnek. Tájneveinkben a -ság/-ség képző olyan gyakori, hogy tájnévképzőnek is nevezik: pl. Avasság, Bánság, Bányaság, Barcaság, Báródság, Hajdúság, Jászság, Kiskunság, Mezőség, Nagykunság, Nyírség, Ormánság, Őrség, Szepesség, Szerémség, Szilágyság, Zselicség.

A probléma a Hany nevű településsel (településekkel) van, a Hany mint településnév ugyanis a képző nélküli településnevek csoportjába tartozik, a jelentése szerinti „mocsár, láp, ingovány" településnévként nem túl életszerű. A „mocsár, láp, ingovány" feltételezés alapján az Árpád-kori Magyarország vízrajzát tekintve jóval több Hany nevű földrajzi név lenne várható, de nincs nyoma hanynak más jelentősebb mocsárvidékeken (Ecsedi-láp, Sár-mente, ...).

Az ómagyar kor a vizes élőhelyekre elég nagyszámú szókészlettel rendelkezett, pl.: *imola* – 1193[10] 'ingovány, posvány'; *ingouan*[11] 'ingovány'; *lap*(*a*), *lapu*(*o*)*s* (*Lapustow* – 1273,[12] *Lapa* nevű víz – 1294[13]) 'láp, lápos'; *linko* – 1409[14] 'süppedékes, ingoványos'; *mochar*, *mocharu*(*o*)*s* – 1231,[15] – 1330[16] 'mocsár, mocsaras'; *sombokos* – 1386[17] 'zsombékos'.

Néhány példa az ezekből képzett településnevekre: *Laposfeu* – 1224,[18] *Linkohath* – 1429,[19] *Mocharszegh* – 1420,[20] *Sombokrethy* – 1461,[21] *Sombokhaza* – 1482.[22]

Persze mondhatnánk, hogy a kivétel erősíti a szabályt, de esetünkben két kivétel is van.

Hany nevű települések[23]

Hon – 1137[24] (*praedium*), – 1230,[25] – 1368,[26] ***Hoony***, ***Hony*** – 1273,[27] ***Honyzentgeurg***, ***Honyzenthgeurgh*** – 1384,[28] ***Kezephany*** – 1464,[29] ***Han***(***y***) – 1466:[30] Zala vármegyei település, azonos a jelenlegi Nemeshany (Veszprém m.) helységgel.
Első említése 1137. évi.

8 A Magyar Nemzeti Levéltár adatbázisai. Collectio Diplomatica Hungarica. A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa. Internetes kiad. (DL–DF 5.1) Bp., 2009. (továbbiakban: DL) 3723., 1345. (Megtekintve: 2021. december 1.)

9 Árpádkori új okmánytár. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. (továbbiakban: ÁÚO) 5. köt. 1290–1301. Pest, 1864. 222. p. (Magyar történelmi emlékek. Első osztály; 10.)

10 Magyar oklevél-szótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye. Gyűjt. Szamota István; szerk. Zolnai Gyula. Bp., 1902–1906. (továbbiakban: Szamota, 1906.) 408. hasáb.

11 *Szamota István:* A Schägli magyar szójegyzék. A XV. század első negyedéből. Bp., 1894. 36. p. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből; 16/2.)

12 DL 3968.

13 DL 200051.

14 Szamota, 1906. 589. hasáb.

15 Szamota, 1906. 661. hasáb.

16 Szamota, 1906. 662. hasáb.

17 Szamota, 1906. 1120. hasáb.

18 Szamota, 1906. 225. hasáb.

19 DL 61424.

20 DL 100419.

21 DL 15546.

22 DL 74215.

23 A csoportnév az elsőként megjelenő névalakra utal. Alkalmazott jelölések: ***vastag dőlt betű*** – oklevélben ellenőrzött eredeti írásmód, *normál dőlt betű* – okmánytárból származó névalak, normál betű – közleményből vett névalak.

24 Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civilis. Studio et opera Georgii Fejér (továbbiakban: Cod. dipl.). Tom. 2. Budae, 1829. 91. p.

25 ÁÚO 6. köt., 890–1235. Pest, 1867. 493. p. (Magyar történelmi emlékek. Első osztály; 11.)

26 ÁÚO 8. köt., 1261–1272. Pest, 1870. 209. p. (Magyar történelmi emlékek. Első osztály; 13.)

27 DL 107352. (megjegyzés: 18. századi átírás).

28 DL 42459.

29 DL 15910.

30 DL 66290.

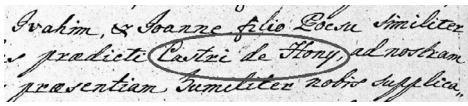

2. kép
1273. évi oklevél másolatának részlete
(DL 107352.)

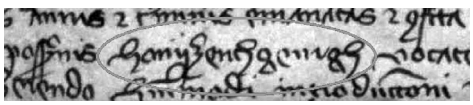

3. kép
1384. évi oklevél részlete
(DL 42459.)

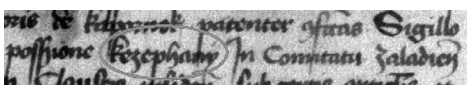

4. kép
1464. évi oklevél részlete
(DL 15910.)

Hon (*Nicolao de Honi*) –1276,[31] Hon – 1291:[32] helység Heves vármegyében, azonos a jelenlegi Hanyi pusztával[33] (Heves m.).

Első említése 1276. évi. További középkori névalakja: Hony – 1291.[34]

A 15. század közepétől a „Han" településnevek személynévi használata is már elég gyakori, a középkori levéltári adatbázisban 1439 és 1520 között 28 előfordulás mutatható ki. Ezek mindegyike a két fenti településhez tartozónak tekinthető.

Mindkét Árpád-kori település víz közeli – Nemeshany térségében a Kígyós-patak (*Sarusviz* – 1367) Hanyi puszta mellett pedig jelenleg a Hanyi-ér folyik (az oklevél szerint *Hon a magnum Fossatum*-on túl, *Zykzow* falutól délre van) –, de ekkor még ez volt az általános települési szokás. A „*ligetes, lápos, azonális talajú és növényzetű alacsony árterek*"[35] a honfoglalás utáni letelepedés idején a jelenleginél jóval nagyobb kiterjedésűek voltak, nagyfolyóink mentén ezek az 50 km szélességet is elérték. A honfoglaló népesség a megtelepedése során „*elsősorban, a homokos területeket, a folyók árterét kereste*",[36] településeit az árterek külső szegélyén és az árterekből kiemelkedő területeken találhatjuk.

A Hanyi-ér másodlagos névadásának tekinthető víznév, nevét a már megtelepült Hanyról kapta. Más a helyzet a jellemző tulajdonságot hordozó Sárvíz és Lápa nevű vízfolyásokkal (pl.: Vas m.: Sárvíz (patak); Győr-Moson-Sopron m.: Sárvíz (folyó) – Lajta, Sárfolyó; Fejér m.: Sárvíz (folyó) a Sárréten – „Lapos", „Lappos"; Erdély: Lápos (a Szamos mellékfolyója); Pest m.: Disznólápa-patak; Somogy m.: Lápa-patak).

A Hanság első említése

A Hanság középkori eredetére a „Földrajzi nevek etimológiai szótára" és „A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára" sem tartalmaz közvetlen adatot. Azt, hogy mint földrajzi név már biztosan középkori, Mátyás király 1478. évi oklevele bizonyítja, az oklevél egy 1589. évi átírásban maradt fenn.[37] 1478. március 5-én I. Mátyás magyar király a németek által feldúlt és kifosztott lébényi Szent Jakab apátságot az oklevélben felsorolt birtokaiban és a Duna, Rábca, Lajta valamint *Hon*-nak nevezett összes mocsarak halászatában is megerősíti: „*Moti*

31 Hazai oklevéltár, 1234–1536. Szerk. Nagy Imre, Deák Farkas, Nagy Gyula. Bp., 1879. 83. p.
32 *Kandra Kabos:* Adatok az egri egyházmegye történelméhez. 1. füz. Eger, 1885. (továbbiakban: Kandra, 1885.) 367. p.
33 A Magyar Korona Országainak helységnévtára. Bp., 1873. 454. p.
34 Kandra, 1885. 367. p.
35 *László Gyula:* Árpád népe. Bp., 1988. (továbbiakban: László, 1988.) 8–9. p.
36 László, 1988. 59. p.
37 DL 81803.

Sumiti Supplicatione Urabilis Simonis Abbatis ac mdignitate facti dictam Abbatiam S. Jacobi de Lében, una cum Possessione Lében, Szent_Miklos, Hoszszu_falu, Messér, Bán, Sasson, Juhal, Onduch, Betuel, Nostyoch; Piscatura Fluviorum Danubÿ, Rabcza, et Lajta, ac universis ***Palidibus vulgo Hon dictis****, …"*

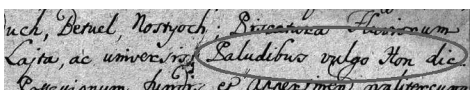

5. kép
1478. évi oklevél átiratának részlete
(DL 81803.)

A „*Palidibus vulgo Hon dictis*"-ben szereplő névalak valószínűleg jóval előbbi, az *o>a* hangváltozás – a nyíltabbá válás folyamata ugyanis a magyar nyelvtörténet szerint már a 11. században megindult és a 13. században teljesült ki[38].

A Mátyás által kiadott megerősítő oklevél II. Andrásnak egy 1208. évi – *Phoc* mosoni, *Chepan* bácsi ispánok és rokonaik által a lébényi monostor javára tett adományát – jóváhagyó oklevelére hivatkozik. Az 1208. évi oklevél szövegét Fejér György közölte,[39] ezen oklevél a *Hon* nevű mocsarakat még nem említi.

Az első előforduláskénta Kiss Lajos-féle szótárban, valamint Mollay Károly „hozzászólásában"[40] is szereplő 1558. évi adat Nádasdi Tamás – Léka és Kapu várak és felsorolt tartozékaik – birtokba iktatására vonatkozó oklevélből származik. Az oklevél a Hanyt (*Han*) a Fertővel (*Ferthew*) elsődlegesen mint halászterületet említi, ahol erdők, nádasok, és más növénnyel borított helyek is vannak.[41]

A földrajzi névhez kapcsolt mocsár jelző használata nem csak a Hanynál fordul elő, megtaláljuk a Fertőnél is „*paludes aque Fertew*" – 1365.[42] Mégpedig az oklevél tartalmából megállapítható módon a jelenlegi Hanság területén Szergény (*Zergen*) – Agyagosszergény térségében.

A Fertő esetében több „állapotjelző" használatáról is tudunk: *lacus* (tó), *stagnum* (állóvíz), *aqua* (víz), *locus* (hely), *fluvius* (folyó).[43] A Fertő folyóként történő említése is elég gyakori, így valószínűleg nem tévedés eredménye.

A Hany földrajzi név értelmezése szempontjából a lényeges különbség az, hogy a Fertő mint hidronima nemcsak e térséghez kötődik, hanem a történelmi Magyarország más részein is előfordul.

A Hanság őstáji jellegének megítéléséhez az 1758. évi térkép lényeges információkat rejteget. A térkép szerint a Hanságot nyugati és délnyugati oldalán több folyó is táplálja, a keleti oldalon pedig egy lefolyással (– a régi Rábcával) rendelkezik, a Hanságon belül még sincs nyíltvízre utaló jelölés. Ennek oka, hogy a Hanság valójában egy nagy kiterjedésű úszóláp volt, a növényzettel borított felszín alatt több méteres vízmélységgel. A ritkábban használt német neve a „*schwimmender Rasen*"[44] is ezt fejezi ki (– a gyakrabban használt német neve (*Waasen*, *Wasen*) sem Hanságot jelent, hanem annak a növénytakarójára[45] utal).

38 *É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila:* Kis magyar nyelvtörténet. Egyetemi jegyzet. Piliscsaba, 2013. 35. p.

39 Cod. dipl. Tom. 3. Vol. 1. Budae, 1829. 58–66. p.

40 *Mollay Károly:* Földrajzi neveink magyarázatáról. Hozzászólás Kiss Lajos könyvéhez. = SSZ, 1981. 3. sz. 49. p.

41 Sopron vármegye története. Oklevéltár. Szerk. Nagy Imre. (továbbiakban: SVTO) 2. köt., 1412–1653. Sopron, 1891. 633. p.

42 SVTO 1. köt., 1156–1411. Sopron, 1889. 355. p.

43 *Kiss Andrea:* A Fertővel kapcsolatos vitás kérdések középkori oklevelekben. = SSZ, 1999. 1 sz. 53. p.

44 *Horváth Gergely Krisztián:* Rendi autonómia és fiziokratizmus. Kísérlet a Hanság lecsapolására az 1820–30-as években. 1. rész. = SSZ, 2008. 4 sz. 20. p.

45 *Péch Antal:* Magyar és német bányászati szótár. 2. köt. Selmec, 1879. 326. p.

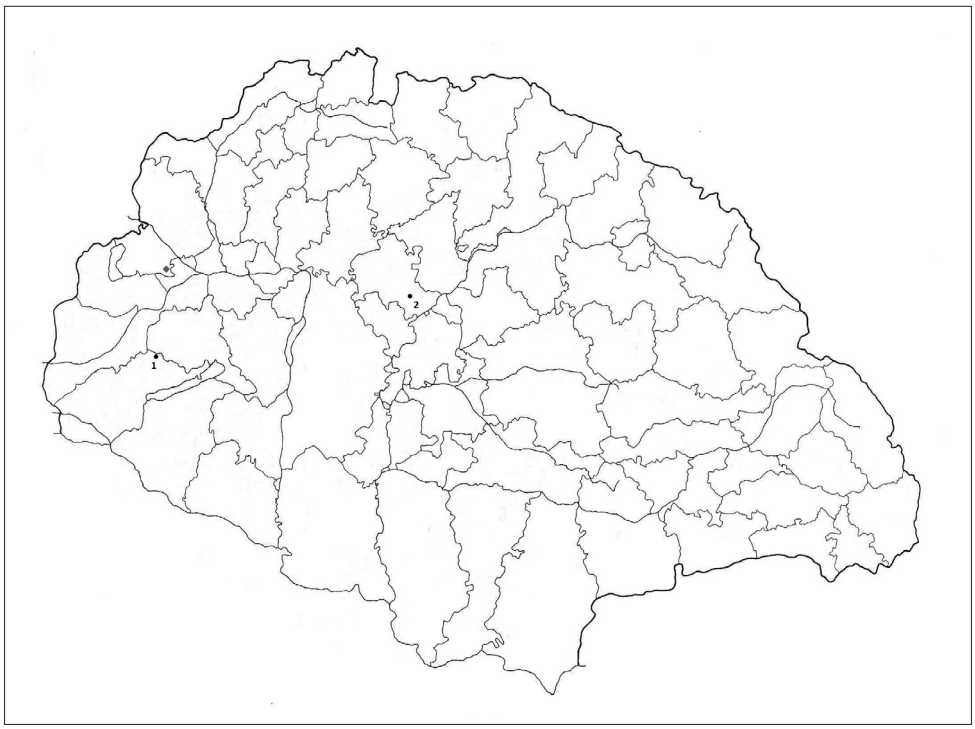

6. kép A Hany előfordulások helyzete a középkori Magyarország térképén
◆ Palidibus vulgo Hon dictis (Lébény mellett – Győr-Moson-Sopron m.)
● 1-Hon (Zala vm.-ben, a mai Nemeshany – Veszprém m.), 2-Hon (a későbbi Kishany – Heves m.)

Megjegyzés: a megnevezés a földrajzi név első említésénél használt neve, a számozás az első említés sorrendjére utal.

Han, Hany nevű határrészek

Az újkori határrészek, dűlőnevek vizsgálata azért indokolt, mert ha az ómagyar *hany* < *han*; *hony* < *hon* „mocsár, láp ingovány" jelentésű, akkor Magyarország településeinek külterületén, de főként a Kisalföldön és a Dunántúl nyugati részén – mivel „A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára" szerint itt a *han*y élő nyelvjárási szó – a fenti három helyen túlmenően is beazonosíthatónak kell lennie.

A vizsgálatot a Magyar Nemzeti Levéltár Térképek és Építészeti Tervek adatbázisát felhasználva végeztem, köszönhetően a nagyrészt a 19. század közepétől készített kataszteri – a felmérés a Magyar Királyság területének közel 80%-át fedi le – és vízrajzi térképek adatainak meglehetősen pontos képet kaphatunk.

„Han" előfordulás csupán csak egy van, Győr-Moson-Sopron megyében Bős térségében, Lébénytől mintegy 20 km távolságra. Egyben ez a legrégebbi adat is 1782. évi, egy

mocsaras ártéri tó három részlete (*Han Farka*, *Hármas Han*, *Felső Han*).[46]

Győr-Moson-Sopron megyében a „Hany" nevű határrészek egy kivételével mind a jelenlegi Hansághoz tartozónak tekinthetők: (*Szár Földi Hany, Tamasy Hany, Faradi Hany*) – 1796,[47] (*Hany legelő*, *Kis Hany*) a jelenlegi Agyagosszergény határában – 1856,[48] (*Hanyos közös Legelő*) a *Tétényi* (Mosontétény) *hanyi rétenek Térképe* – 1861.[49]

Az 1796. évi térképen ábrázolt három hany a jelenlegi Osli–Acsalag úttól délre egymás mellett helyezkedik el – rétnek tűnő elhatárolt területek. Az 1758. évi térképen még Hanságon kívüli, egy 1795. évi térképen a tőle északra eső víz közeli területekkel együtt viszont már *Hanságh*[50] -ként jelölt.

Egy 19. század végi vízszabályozási térképen a Hanság részeiként *Pammagger Hanyság*, *Waller Hanyság*, *Tadtner Hanyság*, *Andaŭer Hanyság*, *Szt: Johhanner Hany*, *Wüst Sommereiner Hanyság*, *Csornaer Hanyság* szerepel –1870 körül.[51]

Kivételt a Rábaköz területére eső bágyogszováti hanyok képeznek: (*Nádas hany*) a jelenlegi Bágyogszovát határában – 1857,[52] (*Hany*) Bágyogszovát határában – 1857.[53]

Az egyetlen Győr-Moson-Sopron megyén kívüli „Hany" nevű határrész (*Czigányhany* – 1857)[54] a Veszprém megyei Nemeshanyhoz tartozik, belterülettel határos művelt terület.

A Heves megyei Hanyi pusztát érintően a másodlagos névadásúnak tekinthető *Hanyi halom* és *Hanyi ér* szerepel a jelenlegi Erdőtelek 1885. évi kataszteri térképen.[55]

„Han", illetve „Hany" gyanús határrésznek tekinthető még Döbrönte *Honyálos* – 1857,[56] Békás *Hanosi* – 1857[57] és Bödeháza *Hányosi* – (1850–1859)[58] nevű határrésze is. A 19. század közepén szerkesztett három térkép alapján e határrészek „mocsár, láp ingovány"-os volta nem igazolható. A Hansághoz és a vizsgált településekhez tartozó hanyok a térképek szerint mocsarak, rétek, legelők, szántók is lehetnek.

46 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/5986/?list=eyJxdWVyeSI6ICJIYW4ifQ (Megtekintve: 2021. december 1.)

47 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/7789/?list=eyJxdWVyeSI6ICJIYW55In0 (Megtekintve: 2021. december 1.)

48 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/17391/?list=eyJxdWVyeSI6ICJIYW55In0 (Megtekintve: 2021. december 1.)

49 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/7856/?list=eyJxdWVyeSI6ICJIYW55In0 (Megtekintve: 2021. december 1.)

50 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/5295/?list=eyJxdWVyeSI6ICJoYW55c2FnaCJ9 (Megtekintve: 2021. december 1.)

51 https://maps.hungaricana.hu/hu/Megyei Terkepek/ 3685/?list=eyJxdWVyeSI6ICJIYW55In0 (Megtekintve: 2021. december 1.)

52 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/17402/?list=eyJxdWVyeSI6ICJIYW55In0 (Megtekintve: 2021. december 1.)

53 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/17401/?list=eyJxdWVyeSI6ICJIYW55In0 (Megtekintve: 2021. december 1.)

54 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/19022/?list=eyJxdWVyeSI6ICJIYW55In (Megtekintve: 2021. december 1.)

55 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/16373/?list=eyJxdWVyeSI6ICJIYW55In0 (Megtekintve: 2021. december 1.)

56 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/18535/?list=eyJxdWVyeSI6ICJob255YWxvcyJ9 (Megtekintve: 2021.december 1.)

57 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/18507/?list=eyJxdWVyeSI6ICJoYW5vc2kifQ (Megtekintve: 2021. december 1.)

58 https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/19215/?list=eyJxdWVyeSI6ICJoYW55b3NpIn0 (Megtekintve: 2021. december 1.)

Összegzés

Az ómagyar korra vonatkozó névtörténeti adatok szerint a Hanság helynév és a Hany nevű településnevek is a *Hon* alapszóra vezethetők vissza. A névváltozás folyamata Veszprém megyei Nemeshanyra vonatkozó adatok alapján jól követhető: *Hany* (*Han*) < *Hony* < *Hon*. A változás a 15. század közepével már befejezettnek tekinthető.

A *hon* alapszó a „Földrajzi nevek etimológiai szótára" és „A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára" szerinti jelentése ('mocsár, láp, ingovány') viszont kétségeket ébreszthet. A jelentéssel szembeni fenntartást főként a *hon* előfordulások, a magyarság Kárpát-medencei megtelepedési idejére jellemző vizenyős területek nagyságához viszonyított alacsony száma, és képző nélküli helynévként való használata is indokolja.

Nem hinném, hogy a középkorban a Fertő, a Hanság és a Rábaköz más mocsarai között élesen megvont, időben változatlan határok lettek volna. A Fertőt és Hanságot elválasztó határ csak 16. század közepétől értelmezhető, az első adat a Pomogy és Sarród közötti Fertő-meder elzárására ugyanis 1568. évi[59] – így nem igazán érthető a Fertő melletti hanyok hiánya sem.

A történeti adatok alapján a *Hon* alapszó a „Földrajzi nevek etimológiai szótára" és „A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára" szerinti jelentése nem erősíthető meg, ugyanis az 1478. évi oklevél csak a Lébény melletti mocsarak nevét adja meg: *Palidibus vulgo Hon dictis*. A latin nyelvű oklevelekben általánosan használt *vulgo*, *wlgo* (*vulgariter*) dicitur kifejezések az élő beszédben használt – nem latin nyelvű – közhasználatú névre vonatkoznak. Ez talán jobban érthető a *vulgo Herpenye dicta* példáján, az ebben szereplő *Herpenye* a jelenlegi Herpenyő-patak akkori közhasználatú neve – a név jelentését ez esetben sem ismerjük. *Az* oklevelek vulgo-i nemcsak magyar, hanem más nyelvű idegen szavak is lehetnek (pl. *Hostad* – valószínűleg német, *Popol* – szláv). Feltételezhetően a kisszámú előfordulás oka is ebben keresendő – a *hon* szavat olyan népcsoport használhatta, amelynek a magyarsághoz viszonyított aránya nem volt jelentős.

A „*hany* 'mocsár, láp, ingovány'" olyan egyszerűsítés, mintha az ómagyar *Fertew*, *Ferthew*, *Ferteu*, ... jelentését 'állóvíz, tó'-ként határoznánk meg. Sajnos, az idők során nemcsak a *hany* szavunk eredeti jelentése, hanem maga a hansági őstáj is elenyészett.

59 *Varga Lajos – Mika Ferenc:* A magyar Fertő halászata az utolsó 12 esztendő folyamán. = SSZ, 1937. 1 sz. 15. p.